

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü

Türkiye'nin ilk spor teşkilatı olan "Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı" 22 Mayıs 1922 tarihinde Ali Sami (Yen) Bey'in başkanlığında İstanbul'da kurulmuştur. Dönemin çeşitli kulüplerinin birleşmesiyle kurulan Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı, demokratik bir anlayışla yönetilmiştir. Zaman içerisinde Cumhuriyet Halk Partisinin gençleri parti çatısı altında birleştirmek için spordan faydalanma isteği, cemiyet üzerinde baskı oluşturmuş ve Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı 1936 yılında kendini feshetmek zorunda kalmıştır. Bunun üzerine 18 Şubat 1936 tarihinde yarı resmî Türk Spor Kurumu kurulmuş ve hemen ardından kurum Cumhuriyet Halk Partisine bağlanmıştır. Ancak kulüpler arası çatışmanın devam etmesine bağlı olarak toplumsal huzursuzlukların artması, spor alanındaki başarısızlıkların Cumhuriyet Halk Partisine mal edilerek partinin yıpranması ve dünyanın yeniden büyük bir savaşın eşiğinde olması devletin partiyi aradan çekerek bizzat spor faaliyetlerine müdahil olmasını zorunlu kılmıştır. Buna istinaden öncelikle spor faaliyetlerini düzene sokmak ve spor teşkilatının yapısını değiştirmek üzere 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Bu kanunla birlikte spor alanındaki faaliyetleri yürütmek üzere 29 Haziran 1938 tarihinde Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Doğrudan Başbakanlığa bağlı olarak Ankara'da kurulan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü daha önceki spor kurumları gibi özel ya da yarı resmî bir statüde değil tümüyle resmî bir kurumdur. Bu kurumla birlikte devletin kontrolünün arttığı, kişi ve kulüplerin yetkilerinin sınırlandırıldığı bir yapı ortaya çıkmıştır.

Beden Terbiyesi Kanunu'nun yürürlüğe girmesi üzerine Türk Spor Kurumunun bütün varlıkları, hukuki yetkileri ve görevleri Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne devredilmiştir. Ancak Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, teşkilatını tamamlayana kadar Türk Spor Kurumunun faaliyetlerine devam etmesine karar verilmiştir. Kurumun teşkilatını kurmak üzere 11 Ekim 1938 tarihinde I. Ordu Müfettişliği Kurmay Başkanı Tümgeneral Cemil Tahir Taner genel müdür olarak atanmıştır. Cemil Tahir Taner'in göreve başlamasından kısa bir süre sonra kurum faaliyete geçmiştir. Türk Spor Kurumunun tüm varlıkları ve personeli Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğüne devredildiği için kadro ve fiziki altyapı noktasında sorun yaşanmamıştır. Türk Spor Kurumundan kalan personelle kurumun kadrosu oluşturulmuş ve altı aylık bütçe hazırlanarak spor faaliyetleri için gerekli tahsisat sağlanmıştır. Ayrıca kurumun fikir ve faaliyetlerini duyurmak üzere 1939 yılının Ocak ayından itibaren "Beden Terbiyesi ve Spor" adlı aylık dergi yayınlanmaya başlanmıştır.

Beden Terbiyesi Kanunu'na göre Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün faaliyetlerini denetlemek, tasdik etmek ve teşkilat talimatnamelerini hazırlamak üzere Merkez İstişare Heyeti oluşturulmuştur. Heyet ilk toplantısını 17 Ocak 1939 tarihinde Türk Hava Kurumu merkezi salonunda Başbakan Celal Bayar'ın huzurunda gerçekleştirmiştir. Kanuna göre bu heyetin üyeleri Başbakanlığın seçeceği memlekette spor bilgisi ve ihtisası ile bilinen beş kişi ile Maarif, Millî Müdafaa, Dâhiliye, Sıhhat ve İçtimaî Muavenet Vekâletleri tarafından görevlendirilecek üyelerden oluşacaktır. Heyetin başkanlığını ise Beden Terbiyesi Genel Müdürü üstlenecektir.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Merkez İstişare Heyeti şu kişilerden oluşmaktadır:

A- Başbakanlıktan Gelen Üyeleri

- 1- Amiral Fahrettin Etkin
- 2- General Mazlum Baysal
- 3- Cevdet Kerim İncedayı
- 4- Burhan Felek
- 5- Emekli Süvari Yarbayı Mazhar Kazancı

B- Bakanlıklardan Gelen Üyeler

- 1- Maarif Vekâletinden Kadri Yaman

2- Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekâletinden Doktor Nurettin Onur

3- Dâhiliye Vekâletinden Hüsamettin Bey

4- Millî Müdafaa Vekâletinden Yarbay Halit Bey

Merkez İstişare Heyetinin ilk toplantısında Genel Müdür Cemil Tahir Taner'in bilgilendirmesi ile kurumun ilk teşkilatlanma faaliyetleri, altı aylık planlaması ve kısa sürede hazırlanması planlanan tüzük ve nizamnameler görüşülmüştür.

Kurumun yönetici ve personelinin yoğun çalışmaları neticesinde hazırlanan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Nizamnamesi 3 Nisan 1940 tarihinde 13238 sayılı Kararname ile kabul edilmiş ve tüm ülkede uygulanmasına karar verilmiştir. Bu nizamname ile kurumun görevi, teşkilat yapısı, bağlı kurum ve kuruluşların sorumlulukları belirlenmiştir. Nizamnamenin 1. maddesinde Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün asıl görevi; yurttaşın fizik ve moral kabiliyetlerini ulusal ve inkılapçı amaçlara ve yurt müdafaası icaplarına göre yükseltmek, oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini bu esaslar dâhilinde sevk ve idare etmek olarak belirlenmiştir. Kurumun teşkilat yapısı ise nizamnamenin 5. maddesinde idari ve teknik olarak ikiye ayrılmıştır.

Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü Teşkilatı'nın yapısı şöyledir:

A- İdari Yapı

1- Genel Müdürlük

2- Bölge Başkanlığı

3- Kaza Beden Terbiyesi Teşkilatı Başkanlığı (Kaymakam)

4- Nahiye Beden Terbiyesi Teşkilatı Başkanlığı (Nahiye Müdürü)

5- Köy Beden Terbiyesi Teşkilatı Başkanlığı (Belediye Başkanı veya muhtar)

6- Kulüp ve Grup Başkanlığı

B- Teknik Birimler

1- Federasyon Heyetleri

2- Ajanlıklar (Temsilcilikler)

3- Kulüpler

Nizamnameye göre tüm gençlerin bir spor kulübüne üye olması zorunlu hâle getirilmiştir. Gençlerin yükümlülükleri 9. maddede şu şekilde ifade edilmiştir: Gençler için kulüplere girmek ve boş zamanlarda beden terbiyesine devam etmek mecburidir. Bunlardan hangi yaştakilerin ne kadar müddetle ve hangi mevsimlerde beden terbiyesi mükellefiyeti altında bulunacakları, ne gibi daire ve müesseselerde beden hareketlerinin tatbiki lâzım geleceği İcra Vekilleri Heyetince tayin ve bu hizmetin iyi bir hâlde icrası İstişare Heyeti kararı ile Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü tarafından tanzim ve temin olunur. İlerleyen süreçte 3 Nisan 1940 tarih ve 2/13258 sayılı Kararname ile bu maddenin kapsamı daha da genişletilerek 12 yaşından 45 yaşına kadar tüm erkekler ile 12 yaşından 30 yaşına kadar tüm kadınlar spor mükellefiyetine dâhil edilmişlerdir. Buna göre mükellefler kulüp ve grup idarelerinin kontrolünde haftada dört saat spor yapacaklardır. Çift, çapa, orak gibi ağır şartlarda çalışanlar ise o işin devamında izinli sayılacaklardır.

Diğer resmî kurumlar tarafından spor faaliyetlerinin nasıl yapılacağı ise 10. maddede şöyle açıklanmıştır: Beden terbiyesi işleri kışlalarda Millî Müdafaa Vekâleti, ceza evlerinde Adliye Vekâleti, okullarda Maarif Vekâleti ve Maarif Vekâletine bağlı olmayan okul ve müesseselerde bağlı oldukları vekâletler tarafından Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğüne tespit edilecek esaslar dairesinde tanzim edecekleri programlar ve talimatnamelere göre tatbik ve takip edilir. Resmî kurumlar dışında kalan 500 kişiden fazla personele sahip müesseselere de spor faaliyetleri hususunda bazı zorunluluklar getirilmiştir. Nizamnamenin 21. maddesine göre: Memur ve işçi sayısı 500'den fazla olan

müesseseler, fabrikalar, ticaret evleri vesair kurumlar kendi memur ve işçilerine beden terbiyesi yaptırmak için genel direktörlüğün teklifi ve istişare heyetinin kararı üzerine İcra Vekilleri Heyeti tarafından verilecek karara göre jimnastik salonu, spor alanı, yüzme havuzu vesaire gibi tesisleri yapmağa ve uzman beden terbiyesi öğretmeni veya antrenörü tutmağa mecburdurlar. Kulüplerde ve ilgili kurumlarda uygulanacak beden terbiyesi hareketleri nizamnamenin 11. maddesine göre mecburi ve ihtiyari hareketler olarak ikiye ayrılmıştır.

A- Mecburi Hareketler

- 1- Jimnastik (aletli aletsiz, alette, alet ile)
- 2- Atletizm
- 3- Hentbol, voleybol, basketbol (en az biri)
- 4- Yüzme
- 5- İzcilik (yürüyüş ve arazi bilgisi ve yurt müdafaası talimleri), atıcılık
- 6- Müsait iklimde dağcılık ve kayak, sahillerde denizcilik

B- İhtiyari Hareketler

- 1- Futbol
- 2- Güreş ve boks
- 3- Bisiklet, motosiklet
- 4- Tenis
- 5- Eskrim
- 6- Yelken ve kürek
- 7- Ağır aletli jimnastik
- 8- Sıklet kaldırma
- 9- Burada isimleri zikredilmeyen spor dalları

Ülkedeki gençlik ve spor politikalarındaki değişim Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünü de etkilemiş ve buna bağlı olarak süreç içerisinde Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğünün adı, bağlı olduğu kurum ve faaliyet alanında düzenlemeler yapılmıştır. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, 29 Mayıs 1942 tarih ve 4235 sayılı Kanunla Maarif Vekâletine bağlanmıştır. Kurum 06 Mayıs 1960 tarihinde 7474 sayılı Kanunla tekrar Başbakanlığa, 06 Şubat 1970 tarihinde 3/707 sayılı Cumhurbaşkanlığı Tezkeresi ile de Gençlik ve Spor Bakanlığına bağlanmıştır. 1982 yılında Millî Eğitim ve Gençlik Spor Bakanlığının kurulmasından sonra Bakanlığın teşkilat ve görevlerini belirleyen 179 sayılı ve 13 Aralık 1983 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, ilgili bakanlığa bağlanmıştır. Yaklaşık üç yıl sonra 3289 numaralı 21 Mayıs 1986 tarihli Kanun ile kurumun adı Beden Terbiyesi ve Spor Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir. Kurumun adı kısa süre sonra yeniden değiştirilerek 356 sayılı ve 24 Ocak 1989 tarihli Kanun Hükmünde Kararname ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü olmuştur. 2011 yılında Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın kurulmasından sonra 638 sayılı ve 3 Haziran 2011 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün adı yeniden değiştirilerek Spor Genel Müdürlüğü olmuştur. Bu kararname ile gençlik ve spor hizmetleri birbirinden ayrılmış, gençlik hizmetleri doğrudan bakanlığa bağlanırken spor hizmetleri Spor Müdürlüğüne bırakılmıştır. Cumhurbaşkanlığının 1 numaralı ve 10 Temmuz 2018 tarihli Kararnamesinin 189. maddesine göre kurumun adı Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü olarak değiştirilmiştir.

Nedim SARIGÜZEL

KAYNAKÇA

BCA, KDB, 85/94/17.

BCA, KDB, 85/110/5.

BCA, KDB, 98/45/9.

BCA, KDB, 90/33/18.

BCA, MGM, 145/37/5.

BCA, CHP, 4/18/6.

179 Numaralı Kanun Hükmünde Kararname (14 Aralık 1983), **Resmi Gazete** (Sayı: 18251), (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022) https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18251_1.pdf

2/13258 Numaralı Kararname (17 Nisan 1940), **Resmi Gazete** (Sayı: 4487), (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4487.pdf>

3/707 Numaralı Tezkere (11 Şubat 1970), **Resmi Gazete** (Sayı: 13423), (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/13423.pdf>

3289 Numaralı Kanun (28 Mayıs 1986), **Resmi Gazete** (Sayı: 19120), (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/19120.pdf>

356 Numaralı Kanun Hükmünde Kararname (2 Mart 1989), **Resmi Gazete** (Sayı: 20096), (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022) https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20096_1.pdf

638 Numaralı Kanun Hükmünde Kararname (8 Haziran 2011), **Resmi Gazete** (Sayı: 27958), (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022) <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/06/20110608M1-6.pdf>

BAYDAR, Nasuhi, "Merkez İstişare Heyeti", **Beden Terbiyesi ve Spor**, S 2, Ankara Şubat 1939, s. 3-9.

Beden Terbiyesi Kanunu (16 Temmuz 1938), **Resmi Gazete** (Sayı: 3961). (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/3961.pdf>

Beden Terbiyesi Kanununa Ek Kanun (13 Mayıs 1960), **Resmi Gazete** (Sayı: 10504), (Erişim Tarihi: 21 Mayıs 2022) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10504.pdf>

Beden Terbiyesi Kanununa Ek Kanun (5 Haziran 1942), **Resmi Gazete** (Sayı: 5122), (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/5122.pdf>

Beden Terbiyesi Nizamnamesi (13 Nisan 1940), **Resmi Gazete** (Sayı: 4484), (Erişim Tarihi: 20 Mayıs 2022) <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4484.pdf>

Beden Terbiyesi ve Spor, S 1, Ankara Ocak 1939, s. 6-41.

ERGENELİ, Nafiz-TUNA, Nuri, **Beden Terbiyesi Mevzuatı**, Alaeddin Kral Basımevi, Ankara 1941.

FİŞEK, Kurthan, **100 Soruda Türkiye Spor Tarihi**, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1985.

Son Posta, 12 Ekim 1938, s.1.

26/09/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/beden-terbiyesi-genel-mudurlugu/?pdf=5461> adresinden erişilmiştir